

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

วรรณคดีประเภททละครไทยส่วนมากมักมีเนื้อเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ แทบทั้งนั้น แต่บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดคือ เป็นเรื่องของชาวป่าชาวคอยที่มีแก่นของเรื่อง ฉาก และเหตุการณ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจ เนื้อหาในบทละครแสดงให้เห็นว่ามีหลายส่วนที่สอดคล้องกับประเพณีและมีบางส่วนที่ขัดแย้งกับประเพณี คือ เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาประเพณีเงาะป่าในบทพระราชนิพนธ์ก็พบความจริงว่า ตัวละครส่วนมากนั้นมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นทราบว่าเงาะซึ่งเป็นคนป่านั้นมีจิตใจสูง และมีความคิดอ่านในบางกรณีเทียบเท่ากับคนที่เจริญแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสงสัยว่าเขาเหล่านั้นประพฤติตามเงื่อนไขสังคมหรือไม่ ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมจริง ๆ ของเงาะนั้นจะมีลักษณะตรงกับสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทละครเรื่องเงาะป่าหรือไม่ และจะคงความเป็นจริงอยู่ในสังคมเงาะปัจจุบันนี้หรือเปล่า ปัญหาเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจและค้นคว้าต่อไป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าว่า พระองค์ท่านทรงนำความจริงมาเจือลงไว้เป็นตอน ๆ¹ คำกล่าวของพระองค์นี่เองเป็นเหตุให้ผู้วิจัยใคร่จะทราบเรื่องราวว่าความเป็นอยู่จริง ๆ นอกเหนือจากจินตนาการของพระองค์ท่านนั้นมีอะไรบ้าง โดยเฉพาะความรูทางดาน

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครเรื่องเงาะป่า (พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2512), หน้า 1.

สังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าเงาะ

หัวข้อสำคัญในการวิจัยให้ไต่เนื้อหาที่ถูกต้อง ผู้วิจัยดำเนินการตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ชนเผ่าเงาะทางด้านระบบครอบครัว
 - 1.1 ลักษณะครอบครัว
 - 1.2 ระบบคูครอง
 - 1.3 ประเพณีความสัมพันธ์
 - 1.4 การศึกษาอบรม
 - 1.5 การพักผ่อนอารมณ์
2. วิเคราะห์ชนเผ่าเงาะทางด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ ความเชื่อ และพิธีกรรม
 - 2.1 วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ
 - 2.2 ความเชื่อ
 - 2.3 พิธีกรรม
3. วิเคราะห์การใช้ค่าและสำนวนในบทละคร
4. การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม

การดำเนินการวิเคราะห์ดังที่กล่าวมานี้จะต้องอาศัยหลักฐานหลายประการ เป็นคนว่า หลักฐานจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และนิพนธ์บางเรื่อง จากสำเนาพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยายมราช (ปั้น สุขุม) บางส่วนทองอาศัยหนังสือของชาวต่างประเทศที่เขียนเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชนเผ่าเงาะ (ชาวต่างประเทศเรียกชนเผ่าเงาะว่า นิกริโต) และที่สำคัญที่สุดก็คือ หลักฐานจากการเก็บข้อมูลสนามเพื่อที่จะบรรลุถึงเป้าหมายของการค้นคว้าทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าเงาะ

ใน พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสจังหวัดพัทลุง ก็มีเนื้อความปรากฏในหนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีข้อความว่า "พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) เคยเสด็จประพาสเมืองพัทลุงครั้งหนึ่ง ร.ศ. 108 ซึ่งเป็นถิ่นเดิมของพวกเขาเงาะ ครั้งนั้น

เสด็จไปถึงตำพระคูหาสวรรค์ ไ้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกพระปรมาภิไธยย่อ "จ.ป.ร." ไว้ที่เพิงหินหน้าตำ ค่อมมาพระองค์ได้เสด็จนครศรีธรรมราชระหว่างวันที่ 3 ถึงวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2488 ทางบ้านเมืองไ้คนำเงาะพื้หลงเข้าถวายให้ทอด พระเนตร ไ้ทรงถ่ายภาพพวกเงาะป่าอย่างถึถ้วน ด้วยความสนพระราษฤทัย..."¹

จากหลักฐานข้างบนนี้แสดงว่า พระองค์ท่านทรงมีความสนพระทัยเป็นพิเศษใน เรื่องชนเผ่าเงาะ สิ่งที้พระองค์ท่านทรงนำมาสอดแทรกในพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า นั้นยอมให้ความคิดและความรู้ของผู้ศึกษาอย่างละเอียดอีกด้วย จึงเป็นที่น่าสนใจว่า พระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า นั้นเปรียบเสมือนคนเรื่องทางวรรณคดีที้จะให้ความรู้ด้าน สังคมและวัฒนธรรมของชาวป่าอย่างละเอียดลึกซึ้ง

ภูมิหลังของบทละครเรื่องเงาะป่า

สาเหตุที้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละคร เรื่องเงาะป่า ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าคงจะเป็นเพราะพระองค์โปรดปรานนายคณิงมาก จะเห็นไ้ได้ว่าเมื่อพระองค์ทรงพระประชวรอยู่ไ้มีนายคณิงคอยบีบนิ้วปรนนิบัติอยู่ใกล้ ๆ ตลอดเวลา จึงทรงแกลงนายคณิงเพื่อแก้ว่าคาญ คึงทรงอ้างไว้ในบทพระราชนิพนธ์ เรื่องนี้ว่า

พระนิพนธ์เงาะป่าว่าตามเด้า	คณิงเล่าแกลงคณิงมันเล่น
ไ้ภาษาเงาะป่าว่ายากเย็น	แค้นพ้อเห็นเงื่อนเงาเข้าใจกัน
ท่าแป้วันครันมาถึงวันศุกร์	สิ้นสนุกไม่มีที้อ้อขัน
วันที่สองของเดือนกุมภาพันธ์	ศกร้อยยี่สิบสี่มันขมหมกเอย ²

¹เจ้าจอมสทบั, "นายคณิงมหาคเล็ก" ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว; พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและนิพนธ์บางเรื่อง (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2513), หน้า 122-123.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 165.

เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พระองค์ทรงพระประชวรและทรงมีเวลาสำหรับทรงงานเพื่อความเฟลิกเฟลินพระราชหฤทัย ดังคำกล่าวไว้ในคำนำเรื่องเงาะป่าว่า

เมื่อเดือนก่อนจับไขไป 2 วัน ครั้นหยุดจับแล้วหมอบให้หยุดทำงานสำหรับเป็นเวลากินยาควินินต่อไปอีก 8 วัน นอนจนหลังแข็งและอามว่างไม่มีอะไรจะทำ ครั้นจะคิดอะไรที่เป็นเรื่องจริงจัง และจะเขียนในหัดจริง ๆ ถ้าลึงจะไม่สู้สมบูรณ์ จึงใคร่เอากระต่ายมาเขียน ๆ เรื่องที่ไม่เป็นแกนสารคณูเป็นเรื่องขิ้นเลนพอให้เพลินใจ เมื่อถึงกำหนด 8 วัน กตองจบเรื่องทันที จะทำต่อไปอีกไม่ได้¹

ความเป็นมาของเงาะซ้อคนึง

คนึงเป็นเด็กกำพร้าพ่อแม่ มีถิ่นกำเนิดอยู่ในป่าซึ่งไม่ห่างไกลจากวัดจำคุกหาสุวรรณค ในจังหวัดพัทลุงเท่าใดนัก และควยเหตุที่ว่าคนึงไม่มีพ่อแม่เอง ทำให้ผู้ว่าราชการเมืองพัทลุงนำตัวคนึงไปถวายตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อันที่จริงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในชาวเงาะมาตั้งแต่ครั้งเสด็จประพาสจังหวัดพัทลุงครั้งก่อนแล้ว และเมื่อพระองค์ท่านได้เสด็จประพาสจังหวัดนครศรีธรรมราชอีกในปี พ.ศ. 2448 ทางบ้านเมืองไค่นำเงาะป่าพัทลุงมาถวายให้ทอดพระเนตรเป็นครั้งที่ 2 ภายเหตุนี้เองพระองค์จึงทรงสนพระราชหฤทัยในภาษาและรูปร่างบุคลิกลักษณะของเงาะมาก จนกระทั่งทรงพระราชดำริว่า อยากจะลองเลี้ยงเงาะป่าดูบ้าง พระราชดำริของพระองค์ท่านตอนนี้จะเห็นได้จากคำบอกเล่าของเจ้าจอม ม.ร.ว.สลับ ที่กล่าวว่า

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้าคำนำ.

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรง
 สืบเสาะรูปพรรณสัณฐาน และบุคลิกลักษณะของเงาะป่าอายุ
 ด้วนแล้ว ทรงพระราชดำริว่าใครที่จะลองเลี้ยงเงาะป่า
 บาง จึงมีกระแสพระราชดำรัสสั่งให้เจ้าพระยาอมราช
 (ปั้น สุขุม) ซึ่งขณะนั้นเป็นพระยาสุขุมนัยวินิต สมุหเทศา-
 ภิบาล สำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา ในหลวงเงาะ
 ส่งเขาไปถวายสักคนหนึ่ง ไม่ใคร่ทรงเงาะจงว่าเป็นหญิง
 หรือชาย และมีให้เกาะกุมเป็นที่คกอกตกใจ แต่ให้ใช้วิธี
 เกลียกล่อมใหญ่ใหญ่ยื่นคีมอบเด็กให้¹

และเพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว พระยาอมราช (ปั้น สุขุม) จึงสั่งการไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงเพื่อให้
 สืบหาเงาะมาถวายคอบ

คณิงเขาวัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้พระยา-
 อมราช (ปั้น สุขุม) เสาะหาเงาะป่าให้พระองค์โดยไม่ได้เงาะจงว่าเป็นหญิงหรือชาย
 และไม่ใช้วิธีจับกุมจนเป็นที่คกอกตกใจแก่เงาะ แต่ให้ใช้วิธีล่อมล่อม พระยา
 อมราชจึงสั่งการทอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงเป็นผู้จัดหาเด็กเงาะให้ ในขณะนั้นเป็น
 เวลาที่พวกเงาะกำลังจะย้ายที่อยู่เนื่องจากมีคนตาย คณิงเป็นเด็กเงาะที่เหมาะสมตรง
 ตามพระราชประสงค์เพราะกำพร้าพ่อแม่ อยู่กับพี่ชายซึ่งคองคอบหลบซ่อนตัวเพราะกลัว
 ความผิด คณิงยังเล็กอยู่จึงขาดผู้ดูแล นายสินบุญผู้ใหญ่บ้านจึงปรึกษากับหัวหน้าเงาะว่า
 ควรนำคณิงไปถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามพระราชประสงค์ วิธี
 การที่จะได้ตัวคณิงโดยล่อมนั้น หัวหน้าเงาะได้ออกอุบายให้มีการแสดงโนราขึ้น เพราะ

¹ เจ้าจอมสัทย์, "นายคณิงมหาดเล็ก," ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 122-123.

พวกเงาะชอบกินในรา กิ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ในบท
พระราชนิพนธ์ว่า

บัดนั้น	พวกศกก็ถอยน้อยใหญ่ทั้งมอง
คุณโนราวันรมย์สมpong	นั่งยองยองมองเขม่นเป็นวง
พวกชั้นนอกออกสนุกลุกชั้นยี่น	ใจชั้นนี้กรอทยพลอยซัดส่ง
บางท่ามาชอยเตนเป็นวงกง	ไหลหลงเพล็คเพลีนเจริญใจ ¹

ในวันแสดง คณังกัยเพื่อนไปคุณโนราที่ขานหัวหน้าเงาะ ได้รับเลี้ยงดูด้วยอาหาร
อย่างก็ มีมะพร้าว ข้าวปลา กลวยออย ซึ่งหัวหน้าเงาะจัดหามาเลี้ยงอย่างอิมหน้าสำราญ
ซึ่งในบทพระราชนิพนธ์กล่าวถึงตอนหัวหน้าเงาะชื้อยังเลี้ยงอาหารว่า

เมื่อนั้น	เงาะยังซึ่ง เป็นหัวหน้าใหญ่
หยิบเอาสิ่งของที่กองไว้	มาแจกให้เงาะป่าที่มากอย
ฝ่ายนางชิลีลยลูกสาว	หามะพร้าวข้าวปลากลวยออย
เอามาเลี้ยงเฉพาะเงาะน้อยนอย	พากันกินอรอยสำราญ ²

พอใกล้ค่ำพวกเงาะตลอดจนคณังกัยพากันหลับ หัวหน้าเงาะจึงอุ้มคณังกัยทั้งหลับ
ส่งให้นายสินนุ้ยเอาตัวไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัด กิ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงไว้ในพระราชนิพนธ์ตอนคณังกัยถูกอุ้มเอาตัวไปว่า

เมื่อนั้น	อ้ายยังยลชอบอชดาสัย
พยักเรียกสินนุ้ยเข้ามาใน	อุ้มคณังกัยส่งให้ทั้งนิทรา ³

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 159.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

การที่คณิงมาอยู่ในวังเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอย่างใหญ่หลวงสำหรับคณิง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงคณิงนี้ พระองค์จึงไ้ทรงโปรดให้จัดหาของบางอย่างที่คณิงคุ้นเคยอย่างคิม่าให้ เช่น ของเล่นสี้แดง ๆ ชาวสุกกับกลวยน้ำว่า ทั้งนี้เป็นไปตามหนังสือกราบบังคมทูลของพระยายมราชที่ว่า "ขอไห้หาของเล่นสี้แดง ๆ วัล้อ และไห้เตรียมชาวสุกกับกลวยน้ำว่าให้กิน"¹ พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ไ้พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธสาสนีนางปิยมหาราชปลิวรีคำ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็นพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ ทรงรับเลี้ยงเอาไว้²

คณิงอยู่ภายใต้ความดูแลของพระวิมาดาเธอฯ ด้วยความสุข เพราะพระวิมาดาเธอฯ เป็นผู้ที่เข้าใจลักษณะและธรรมชาติของเงาะ คอยสังเกตุปฏิบัติการของคณิงตลอดเวลาวามีปัญหาหรือความขัดแย้งในท้านองใจ เริ่มตั้งแต่วันที่แรกที่คณิงถูกส่งเข้ามาถวายตัวที่เดียว ถึงเจ้าจอม ม.ร.ว. สกัย เล่าไว้ว่า

วันแรกที่คณิงเข้าวังหลวง เอะอะเกรียวกราวกั้นมาดู พอถึงหล่งรับแขกที่ค้ำหนักพระวิมาดาเธอฯ ผู้คนก็เข้านั่งล้อมคูกั้นูแนน ฝ่ายนายคณิงนั่งมองคนทีหอมลอมุเดยอยู่สักครู่หนึ่ง กลมตัวนอนหงายกับพื้นท่าคั้นงุม ก้ามือแนน คุ่างคนคุางทกใจคิดว่าเป็นลม พระวิมาดาเธอฯ ทรงทราบเลหเห็ดยมของนายคณิง จึงรับสั่งไห้เอาของกั้นที่เตรียมไว้มากั้ไห้ พอ นายคณิงเห็นกลวยเป็นทรีกั้ลูกขั้นกินทันที เป็นอันรู้ไ้ควาที่ท่าคั้นงุม ก้ามือแนนนั้นแกลงท่า นั้บว่าเป็นเด็กทีมีมายามากพอคู้ ขณะที่อยู่วังตอนแรกนั้น จะอายุเท่าไ้ไ้ใครทราบไ้ไ้ เพราะพวกเงาะไม่วจกั้นับเคื่อน นั้บมี แ่ตาดูตามรูปร่างกั้นขนาดเด็ก 7 ขวบนั้เอง กิริยาทีเป็นชาวเขาฟาก

¹ เจ้าจอมสกัย, "นายคณิงมหาดเล็ก," เรื่องเกิม, หน้า 123.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

เหมือนพวกแขกยามที่เห็นอยู่ในกรุงเทพฯ คือกำใส่ผ้ามือแฉกแบบ
มือสองอาหารเขาปาก ไม่ไหลปลายนิ้วสองอาหารเขาปากอย่าง
ไทยเรา¹

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดคนายนั่งในคานความเฉลียว-
ฉลาด² ในเวลาว่างพระองค์ไล่เลี้ยงสัตว์ภาษาก้อยจากนายคนนั่งด้วยความสนพระทัย
ในรูปภาษามันเป็นอย่างไร³ เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยใน
วัฒนธรรมเดิมของเงาะเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า นอกจากการไล่เลี้ยงสัตว์
แล้ว พระองค์อาจจะไล่เลี้ยงเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของเงาะทางคานสังคัม
และวัฒนธรรมด้วย เพราะความรู้ที่ผู้วิจัยได้จากการอ่านบทละครเรื่องเงาะป่านั้นปรากฏ
ให้เห็นถึงความรอบรู้ในคานระบบครอบครัว วัฒนธรรมทางคานวัตถุ ความเชื่อ และพิธี-
กรรม ภาษาในเรื่องเป็นจุดเด่นให้เห็นถึงวัฒนธรรมเดิมของเงาะ เพราะภาษากับ
วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ เมื่อมีภาษาก้อยมีวัฒนธรรม แต่ว่าคนนั่งยังเป็นเด็ก
คำที่พระองค์ท่านได้จึงมักจะเป็นคำพื้น ๆ หรือที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เห็นได้ง่าย ดัง
พระองค์กล่าวไว้ว่า "มากด้วยนก หนู คันทมมาก รากไม้ เพราะมันยังเป็นเด็ก"⁴

หากทว่าด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์จึงทำให้พระองค์ทรงถอดคานนวนออก
มาได้อย่างลึกลับ และทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าซึ่งเป็นเรื่องของชาวป่า
เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาประทับใจผู้อ่านมาก เรื่องหนึ่ง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

² เจ้าจอมสลับไถ้กล่าวว่า "นายคนนั่งเป็นมหาดเล็กของพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และด้วยความเฉลียวฉลาดคนายนั่งจึงเป็นที่รักที่โปรดปรานมาก"
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและนิพนธ์บางเรื่อง, หน้า 127.

³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครเรื่องเงาะป่า, หน้า 2.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

โครงเรื่อง

เป็นลักษณะบทละครโศกนาฏกรรมที่ตัวละครตัวเอกตายหมด คือ นางเอกลำทับ พระเอกชมพลา และพระรองธเนา สาเหตุของการเกิดความรักสามเส้าก็เพราะลำทับ มีภารหมั้นหมายกับธเนา และพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายได้จัดการแต่งงานให้ ในวันส่งตัว เจ้าสาวลำทับให้กับเจ้าบ่าวธเนานั้นเอง ชมพลาได้ลักพาเอาลำทับหนีไป ฝ่ายธเนา ได้พยายามติดตามหาลำทับ จนกระทั่งพบชมพลาจึงเกิดการต่อสู้กัน ว่าแก้วพี่ชายธเนา เห็นธเนาต่อสู้กับชมพลาเกรงว่าธเนาจะเสียที่ชมพลา จึงยิงชมพลาด้วยลูกดอกออบยาพิษ ลำทับเห็นชมพลาตายจึงฆ่าตัวตายตาม ธเนาเห็นดังนั้นก็เสียใจที่ตัวเองเป็นต้นเหตุให้ ชมพลา กับลำทับตาย จึงฆ่าตัวตายตามไปอีกคน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าให้ละเอียดลึกซึ้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาให้เห็นถึงความแปลกใหม่ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของเงาะป่าที่อยู่ในรูปวรรณคดี
3. เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณคดีที่มีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรม

แนวความคิดสำคัญหรือสมมุติฐาน

แนวความคิดสำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ บทละครเรื่องเงาะป่าสะท้อนความเป็นจริงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อที่จะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบทละครเรื่องเงาะป่ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงเกิดความคิดว่า การที่จะมุ่งศึกษาเฉพาะแต่หนังสือภายในห้องสมุด แต่เพียงอย่างเดียววันนั้นย่อมไม่สามารถเห็นภาพพจน์ต่าง ๆ ได้ละเอียดลึกซึ้ง เหมือนกับ

ได้ศึกษาสภาพที่แท้จริง ดังนั้นผู้วิจัยจึง เห็นความจำเป็นในการค้นหาหาข้อมูลสนาม และได้ออกเดินทาง ไปจังหวัดพัทลุงและจังหวัดยะลา ซึ่ง เป็นถิ่นเกิดของเงาะป่า

การค้นหาข้อมูลสนามนี้ ผู้วิจัยได้ออกปฏิบัติการระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม ถึง 13 ธันวาคม 2519 โดยใช้เวลาไปสัมภาษณ์ 9 ครั้ง ถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาที่ไม่ คอยปลอดภัยสำหรับการออกไปยังถิ่นที่ชาวเงาะอาศัยอยู่ เพราะมีการปะทะกันระหว่าง เจ้าหน้าทีและผู้ก่อการร้ายเป็นประจำ ถึงกระนั้นงานค้นคว้าก็ลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งทำให้ ตระหนักว่าการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการค้นหาข้อมูลสนามเป็นสิ่งจำเป็นมาก กล่าวคือ ผู้วิจัยพยายามสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจกับบุคคลหลายระดับ เป็นเวลาหลายวัน ก่อนจะได้นำทาง , ลาม และพี่เลี้ยง เข้าสู่หมู่บ้านซาไกได้สำเร็จ

ข้อมูลที่ได้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ส่วนใหญ่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตชาวเงาะ ที่อยู่ในกิ่งอำเภอชารโต จังหวัดยะลา บางคนเป็นเงาะที่มาจากพัทลุง เพราะเท่าที่ผู้ วิจัยสอบถามเงาะหลาย ๆ คนได้ความว่าเงาะในแต่ละจังหวัดมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน เสมอ เช่นเงาะทางพัทลุงมาสู่ขอภรรยาทางยะลา และเงาะยะลาก็เคยไปสู่ขอภรรยา ในเขตพัทลุง และอาจเคยเข้าไปในเขตมาเลเซียด้วย ฉะนั้นจึงน่าเป็นไปได้ว่าสังคมและ วัฒนธรรมของเงาะในแต่ละกลุ่มจะไม่ผิดแผกแตกต่างกันไปเท่าไรนัก และอีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาชีวิตจริงจากเงาะพัทลุงได้ทั้งหมด เพราะเหตุว่าเงาะส่วนใหญ่ ลมตายไป และพวกที่เหลืออยู่ก็อพยพมารวมกับเงาะกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มกิ่งอำเภอ ชารโต จังหวัดยะลา

วิธีเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลต้องอาศัยวิธีและอุปกรณ์ดังนี้ คือ

1. ใช้วิธีทองจาค่าในภาษาเงาะ เพื่อติดต่อสอบถามชาวเงาะในบางข้อ ใน ระหว่างที่เขาไปค้นหา
2. ใช้เทปสำหรับบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์เงาะ ผู้ใกล้ชิดเงาะ ตลอดจน อนุรักษ์ภาษา

3. ใช้กล้องสำหรับถ่ายภาพ และถ่ายภาพสไลด์ เพื่อใช้ประกอบการระหว่างทำการวิจัย และได้นำภาพบางภาพที่มีคุณค่ามาประกอบไว้ในภาคผนวก ข. ท้ายวิทยานิพนธ์นี้แล้ว

วัสดุที่ผู้วิจัยได้จากชนเผ่าเงาะในกิ่งอำเภอธารโต ก็คือ

- อวรุณประจำตัวของเงาะผู้ชาย เช่น กระบอกบรรจุลูกดอก ลูกดอกอาบยาพิษ กลอง เป่าลูกดอก ยาพิษทั้งที่เอามาจากคนสก ๆ และที่แห้งแล้ว

- ยาสมุนไพรต่าง ๆ เช่น ยากินแล้วมีลูก ยาคุมกำเนิด ยาแก้ปวดหลัง ยาป้องกันพิษงู

- เครื่องประดับผมของหญิงสาวชาวเงาะไค้แก่หรือ

- น้ำมันเส้นที่เงาะผู้ชายใช้และผู้หญิงที่เขารัก แต่ผู้หญิงไม่รักชอบ

การออกเก็บข้อมูลสนามทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์หาค่าของเงาะป่าได้ใกล้เคียงความจริงที่สุด

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยนี้

1. ได้ประโยชน์ทางวรรณคดี ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านการเรียนการสอนวรรณคดีซึ่งเป็นแนวคิดให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีและสังคมวัฒนธรรม

2. ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี จะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นชัดถึงวัฒนธรรมของชาวเงาะป่ากับชาวเมืองที่มีความเป็นอยู่แตกต่างกันอย่างชัดเจน

3. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ศึกษาวรรณคดีตระหนักว่าวรรณคดีย่อมสะท้อนสังคมบางส่วน

4. เป็นประโยชน์ในด้านแนะแนวความคิดบางอย่างแก่ผู้ที่ศึกษาวิจัยวรรณคดี

ต่อไป

ความสนใจของชาวต่างประเทศที่มีต่อเงาะป่า

เรื่องเงาะป่าในประเทศไทยมิใช่จะเป็นที่สนใจเฉพาะผู้วิจัยเท่านั้น แม้แต่นักเขียนชาวต่างประเทศ เช่น จอห์น เอช แบรนต์ ก็ยังสนใจค้นคว้า และไถ่ถาม

อ้างอิงเรื่องเงาะป่าไว้ว่า

ควยเหตุที่เงาะป่าเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่ท่องเที่ยวไปตามป่า
เรื่อย ๆ ทำให้เห็นปรากฏทางชาติวงศ์วิทยาสนใจเกี่ยวกับ
ตระกูลและเผ่าพันธุ์มาก ทั้งยังใ้กดูว่าดูจนถึงกษัตริย์ไทย
คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่ามีความสนใจ
คนป่าที่เป็นชาวพื้นดินเดิม และใคร่เสด็จไปทอดพระเนตรชาว
ป่าที่พัทลุง - ตรัง ในปี ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2450)¹
พระองค์ทอดพระเนตรคนหนุมที่ชอคนึง ซึ่งพระองค์ไ้เห็นว่าเขา
กรุงเทพฯ ควย พระองค์ไ้พิมพ์หนังสือออกจำหน่ายให้ชื่อ
เรื่องว่า "บทละครเรื่องเงาะป่า" (Bot Lakara Rueng
Ngo Pa)

ซึ่งจอห์น เอช แบรินค ไ้กล่าวอ้างอีกว่าถึงแม้ว่าบท
ละครเรื่องเงาะป่าจะเป็นเรื่องชาวป่าแต่ก็ให้ข้อสังเกต
เกี่ยวกับฐานะควาเขียนของเขาอย่างมากและนับไ้ควาเป็น
ความรู้เบื่องตนเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของเงาะ²

ในการที่แบรินคอ้างถึงบทละครเรื่องเงาะป่าดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าเขาเห็น
คุณค่าของบทละครเรื่องนี้ว่าให้ความรู้เบื่องตนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของเงาะ เป็น
เหตุให้เขาออกค้นควาหาข้อมูลทางภาคใต้ของประเทศไทยต่อไป ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่
แบรินคค้นความาไ้ค้นเปรียบเทียบกับข้อมูลสนามที่ผู้วิจัยไ้ไปศึกษาควยตนเอง

¹จอห์น เอช แบรินค กล่าวคลาดเคลื่อนไป 2 ปี ความจริงตรงกับ ร.ศ. 124
หรือ พ.ศ. 2448.

²John H. Brandt, The Negrito of Pininsular Thailand.
(Bangkok: The Siam Society, 2504), p. 127.

ความหมายของเงาะป่า

เงาะป่าเป็นชื่อของมนุษย์เผ่าหนึ่งซึ่งมีกล่าวไว้ในบทละครเรื่องเงาะป่า ชื่อที่ใช้เรียกเงาะมิได้มีเพียงชื่อเดียว แต่มีหลายชื่อด้วยกัน ผู้วิจัยได้รวบรวมค้นคว้าจากห้องสมุด และจากการเก็บข้อมูลสนามปรากฏว่า เงาะมีชื่อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ ก้อย เงาะ เขม็ง ซาไก นิกิริโต และโอริงอัลลี

คำว่า "ก้อย" นั้น เป็นคำซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างถึงในคำนำพระราชนิพนธ์ ความว่า

ทุกคนที่เราเรียกว่าเงาะป่ามีหลายจำพวกที่เขาตรวจพบ แต่ไม่จำเป็นของยกมากล่าวในที่นี้ ที่จะกล่าวนั้นประสงค์เอาพวกที่มันเรียกตัวเองว่า "ก้อย" หรือตามหมวดหมู่ซึ่งมีศุภะอรานันต์เคลเขียนไว้ก็เป็นพวกที่เราเรียกตามภาษามลายูว่า "เขม็ง" หรือ "สไก" แต่ของเขใจตามภาษาของเราที่เรียกว่า "เงาะ"¹

สำหรับคำว่า "เงาะ" นั้นเป็นคำซึ่งใช้เรียกกันโดยทั่วไป จอห์น เอช แบรินคได้กล่าวถึงเงาะไว้ว่า "เหตุที่คนไทยเรียกนิกิริโตว่า "เงาะ" เพราะรอยชคของผมของชวอนิกิริโตมีความคล้ายคลึงกับหนามของผลไม้ที่เรียกว่า "เงาะ"²

เสฐียรโกเศศได้เอ่ยถึงชีวิตความเป็นอยู่ของ "เงาะ" ว่า เป็นพวกที่ยังเป็นชาวป่าล่าสัตว์ ไล่แกพวกซาไกในตระกูลมอญเขมร และพวกเขม็งหรือเงาะ ซึ่งรวมเรียก

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 3.

²John H. Brandt, The Negrito of South Thailand. (Bangkok: The Siam Society, April, 1965), p. 3.

ว่า "นิกริโต" (Negrito) อาศัยอยู่ในคาบสมุทรมลายู¹

บราเซอร์ อมาโด (Brother Amado) เรียกชาวเงาะว่า "เซมิง" ตามภาษามลายู และเขาออกค้นคว้าในปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) พบว่า "นิกริโต" อยู่แถบนราธิวาส, สตูล และพัทลุง ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นกลุ่มมนุษยชาติที่เก่าแก่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย²

เท่าที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้รู้หลายท่าน³ และจากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตด้วยตนเอง ได้ทราบว่าเงาะพอใจที่จะให้คนส่วนใหญ่เรียกพวกเขาตามภาษามลายูว่า "โอรังอัสลี" ซึ่งหมายถึง "คนเดิม" มากกว่าคำว่า "นิกริโต" ซึ่งหมายถึงคนป่า แต่ตามปกติโดยทั่วไปเขาเรียกตัวเองว่า "ก้อย" ซึ่งในความหมายนี้ตรงกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในบทละครเรื่องเงาะป่า

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ชื่อนิกริโต เซมิง ซาไก โอรังอัสลี และก้อย ต่างก็เป็นชื่อที่ใช้เรียกชนเผ่าเงาะทั้งสิ้น แต่เงาะพอใจเรียกตัวเองว่า "ก้อย" และพอใจให้คนอื่นเรียกพวกเขาตามภาษามลายูว่า "โอรังอัสลี" มากกว่าชื่อใดทั้งหมด แต่คนไทยก็ยังคงเรียกพวกเขาว่า "เงาะ" จนติดปาก ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากว่าผมของเขาสกปรก และหยิกฟูเต็มหัวเหมือนหนามของลูกเงาะ ซึ่ง จอห์น เอช แบรินค์ กล่าวไว้ก็ได้

¹ เสรีเยวโกเศศ, เรื่องวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515), หน้า 135-136.

² Brother Amado, "The Non - Thai People of Thailand, in Bulletin De ha Province Du Siam - Monthly (Publication of Assumption College for the Brothers on their staff 1964), p. 21.

³ นายอับดุลกอเคร์ อูมา หมอมรกต ศรีภิษุ และผู้ใหญ่เงาะ.

รูปร่างลักษณะของเงาะ

ผู้วิจัยได้ออกไปค้นคว้าเก็บข้อมูลสนามพบว่า รูปร่างของเงาะมีลักษณะดังนี้คือ
 ศีรษะเป็นรูปกลมมาก ฉมหยิกขมวกเป็นก้นหอยพูเต็มศีรษะไม่สามารถใช้หัว
 ซี่ดี ๆ ได้ ทองใช้หัวซึ่งทำควยไม้ได้ มีลักษณะซี่ห่างมาก กิ่งใหญ่ ทาโต จมูกแบนกว้าง
 ปากหนา ฟันซี่ใหญ่ ผิวดำสนิท บางคนผิวดำแบบน้ำตาลไหม้

สติปัญญา ค่อนข้างเฉลียวฉลาด ความจำดี ซึ่งเห็นได้จากเงาะที่เรียนหนังสือ
 ไทย สามารถอ่านออกเขียนได้ในระดับที่¹

ขนาดความสูงคิดโดยเฉลี่ยประมาณ 140-150 เซนติเมตร

รูปร่างลักษณะของเงาะที่ผู้วิจัยได้พบเห็นมาดังกล่าวมีลักษณะตรงกับพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² ทรงพบเห็นมา และมีลักษณะตรงกับที่จอห์น เอช
 แบรินค³ กล่าวไว้เช่นกัน (ดูภาพประกอบที่ 2, 3, 25)

003666

ภูมิประเทศ

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า บริเวณที่อยู่ของเงาะจะเป็นที่สูง ซึ่งอาจจะเรียกว่าเนินเขา
 สลับกับภูเขาและมีป่าปกคลุมอยู่ทั่วไป ภูเขาบางลูกสูงถึง 5000 ฟุต และผู้วิจัยได้
 สัมภาษณ์เงาะหลายคนได้ความตรงกันว่า ความปกคลุมแล้วพวกเขาไม่ค่อยอยู่กับที่ มักจะ
 เร่รอนย้ายที่อยู่เข้าป่าลึกไปเรื่อย ๆ ที่ต้องย้ายที่อยู่บ่อย ๆ เนื่องมาจากเหตุดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากมันที่อยู่ใกล้บริเวณที่ตั้งหับหมก

¹ดูจากสถิติการเขียนของเด็กเงาะ จากตำราตรวจชายแดนซึ่งเป็นครูสอนภาษาไทย
 ที่กิ่งอำเภอธารโต จังหวัดยะลา.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 3.

³Brandt op. cit., p. 4.

2. เป็นเพราะพวกเขาถ่ายอุจจาระมาถึงที่พัก¹
3. เพราะมีคนตายอ้างว่ากลัวผี และกลัวเสือมารบกวน

แต่ในปัจจุบันนี้ชนชาติเงาะในเมืองไทยถูกจำกัดบริเวณอยู่ภายในเนื้อที่ 300 ไร่ ที่หมู่บ้านซาไก ถึงอำเภอธารโต จังหวัดยะลา การย้ายที่อยู่ย้ายได้เหมือนกัน แต่คงอยู่ในเนื้อที่ที่กำหนด ไม่เช่นนั้นแล้วคงมีความผิด และเท่าที่ผู้วิจัยได้สังเกตพบว่าการย้ายนั้นพวกเขาจะย้ายไม่ห่างจากที่เดิมเท่าใดนัก คิดโดยเฉลี่ยแล้วห่างจากที่เดิมประมาณ 200 เมตรเท่านั้นเอง จะอ้างว่าย้ายเพราะกลัวเสือจะออกมารบกวนหรือกลัวผีคนตายใหม่ ๆ มาหลอกหลอน เพียงระยะทางเท่านั้นไม่น่าจะหนีพ้นไปได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การย้ายเป็นเพียงการปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมด้วยความเคยชินนั่นเอง

การเพาะปลูก

ด้วยเหตุผลที่ว่าเงาะจะย้ายที่อยู่เสมอ ๆ เมื่อเดือนมันในบริเวณที่ตั้งตำบล จึงเป็นเครื่องยืนยันอย่างแน่นอนว่า ชนเผ่าเงาะ เป็นกลุ่มสังคมที่ไม่รู้จักการเพาะปลูก แต่อาศัยอาหารที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเพื่อเลี้ยงชีวิต และจากการที่ผู้วิจัยไปพบมาปรากฏว่าเงาะไม่รู้จักการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ถึงแม้ว่าในหมู่บ้านไกล ๆ จะมีชาวบ้านเพาะปลูกพืชผักอยู่ก็ตาม แต่เงาะไม่เคยสนใจที่จะปลูกผักกิน คงอาศัยพืชผักที่ขึ้นอยู่ตามป่าตามเขาเป็นอาหาร แม้แต่สัตว์เลี้ยงที่ทางการนำไปให้เลี้ยง เงาะก็ไม่พยายามเลี้ยง แต่จะจับฆ่ากินเป็นอาหารหมด

เมื่อได้ศึกษาสภาพความเป็นอยู่โดยทั่ว ๆ ไปของชนเผ่าเงาะแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นสมควรที่จะกล่าวถึงให้ละเอียดลึกซึ้งก็คือ กำนาระบบครอบครัวอันเป็นสิ่งสำคัญของสังคมเงาะ และเป็นหัวใจของโครงเรื่องในบทพระราชนิพนธ์ ทั้งนี้จะกล่าวในบทต่อไป

¹ เงาะจะเริ่มถ่ายอุจจาระทั้งแต่ที่ไกล ๆ ก่อน และค่อย ๆ ไกลบ้านเข้าไปทุกที ๆ เมื่อถึงที่พักจะย้ายทันที.